

por. mgr inż. Daniel MICHALSKI

Doktorant wydziału Zarządzania i Dowodzenia - Akademia Obrony Narodowej.

POWSZECHNA OBRONA POWIETRZNA LUDNOŚCI CYWILNEJ JAKO INTEGRALNY ELEMENT SYSTEMU BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

STRESZCZENIE

Treści przedstawione w artykule koncentrują się na rozważaniach dotyczących miejsca powszechnej obrony powietrznej ludności cywilnej w systemie bezpieczeństwa państwa. W tym celu autor dokonał zestawienia powszechnej obrony cywilnej z nową strategią bezpieczeństwa narodowego. Dokonano również analizy potrzeby organizacji powszechnej obrony powietrznej w aspekcie pozamilitarnym w Polsce w XXI wieku. W tym zakresie autor postuluje potrzebę organizacji POP ze względu na zagrożenie powietrzne, uwarunkowania geograficzne, doświadczenia historyczne, zobowiązania prawne oraz niedomagania specjalistycznej OP pod względem obrony i ochrony ludności cywilnej.

ABSTRACT

Sentence present in this article focuses on considerations about place of universal air defense of the civilian population in the state security system. For this purpose, author made a statement of universal civil defense with the new strategy of national security. Also he have make analiz consider needs of organization universal air defense in terms of non-military in Poland in the XXI century. For this reason, the author postulates the need organizations UAD due to the air threat, geographical terms, historical experiences, legal obligations and the deficiencies of specialized AD in defense and citizens.

1. WSTĘP

Wzmacnianie potencjału ¹ bezpieczeństwa narodowego wyraża dbałość o bezpieczeństwo Polski. Potencjał bezpieczeństwa służy realizacji interesów narodowych, a co za tym idzie osiągnięcia określonych w strategii bezpieczeństwa celów strategicznych,

---

¹ Potencjał - zasób możliwości, mocy, zdolności wytwórczej tkwiący w czymś; sprawność, wydajność, możliwość, zwłaszcza państwa w jakiejś dziedzinie np. gospodarczej, wojskowej, Słownik języka polskiego, t. 2, PWN, Warszawa 1988.

wpływa również na umacnianie zdolności obronnych i bezpieczeństwa w Europie ze względu na obecność Polski w NATO i UE. Potencjał bezpieczeństwa wzrasta wraz z umacnianiem całego systemu bezpieczeństwa państwa. Brak jednolitego podejścia w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego do każdego z elementów systemu bezpieczeństwa może powodować tworzenie się słabych ogniw w „łańcuchu”, które z całą pewnością zostaną wykorzystane przez potencjalnego agresora, w myśl przysłowia „jesteś tak silny jak twoje najsłabsze ogniwo”. Dynamika zmian w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego wywołane konfliktami w różnych częściach świata oraz proliferacja konfliktów zbrojnych w pobliżu granic Polski (np. konflikt na Ukrainie) implementuje konieczność wykonania krytycznej analizy elementów system bezpieczeństwa i w razie potrzeby ich reorganizacji.

Niemal każdy scenariusz ćwiczeń dowódczo-sztabowych prowadzonych przez siły zbrojne rozpoczynany jest 2-3 dniowa powietrzną operacją zaczepną. Wnioski z praktyki konfliktów zbrojnych XX i XXI wieku dowodzą o nieustannym wzroście znaczenia środków napadu powietrznego (ŚNP) w wyniku czego prowadzone są nieustannie badania ukierunkowane na ich rozwój. Wypadkową tych czynników jest wzrost znaczenia systemu obrony powietrznej Polski. W związku z powyższym Prezydent RP w porozumieniu z rządem określając główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych RP oraz ich przygotowań do obrony państwa na lata 2013 – 2022. uznał rozwój obrony powietrznej jako jeden z trzech priorytetów modernizacji technologicznej SZ RP. Prace nad rozwijaniem systemu obrony powietrznej ukierunkowane są przede wszystkim na jej specjalistyczny aspekt, marginalizując jednocześnie znaczenie powszechnej obrony powietrznej. Jako punkt wyjścia do przeprowadzonych badań w tej materii były słowa prof. dr hab. Stanisława Kozieja „*Dzisiejsze bezpieczeństwo nie może być elitarne. To nie kwestia elit, które „wiedzą lepiej”.* *Za bezpieczeństwo dziś odpowiadać muszą wszyscy*”²

Ponad to, zmiana strategii bezpieczeństwa wymaga ponownej internalizacji pojmowania powszechnej obrony powietrznej jako integralnego elementu systemu bezpieczeństwa państwa. Celem przeprowadzonych badań przedstawionych w postaci niniejszego artykułu jest **wskazanie powszechnej obrony powietrznej ludności cywilnej jako integralnego elementu systemu bezpieczeństwa Polski oraz potrzeby jej organizacji w Polsce w XXI wieku**. By uzyskać zakładany cel autor uznał za stosowne sformułowanie problemu badawczego w formie następującego pytania: **Gdzie jest miejsce powszechnej obrony powietrznej ludności cywilnej w systemie obrony państwa oraz z czego wynika**

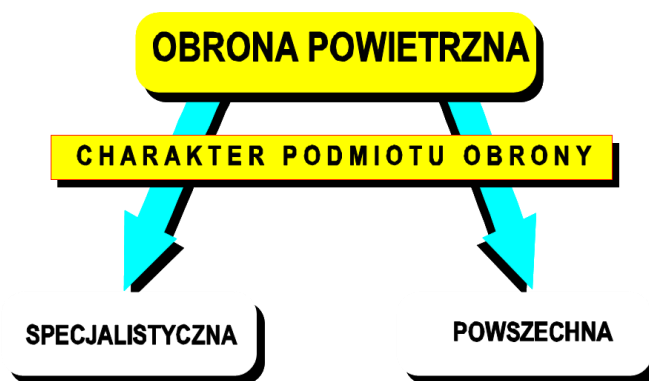
² S. Koziej, *Podstawy strategiczne systemu obrony powietrznej polski*, (w:) system obrony powietrznej polski, red. K. Czupryński, Warszawa 2013, s 17.

potrzeba jej organizacji? Badaniom nadano kierunek, formułując następującą hipotezę roboczą: **Powszechna obrona powietrzna jest immanentnym elementem obrony powietrznej zarówno w aspekcie militarnym jak i pozamilitarnym, a potrzeba jej organizacji wynika z zagrożenia powietrznego Płoski w XXI wieku, uwarunkowań geograficznych, doświadczeń historycznych oraz obowiązków konstytucyjnych.**

2. MIEJSCE POWSZECHNEJ OBRONY POWIETRZNEJ LUDNOŚCI CYWILNEJ W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Zmiany w strategii bezpieczeństwa narodowego implementują konieczność dokonania analizy w wyniku, której możliwe będzie wskazanie miejsca powszechnej obrony powietrznej ludności cywilnej w systemie bezpieczeństwa państwa rozumianego jako najwyższa forma organizacji narodu.

Obrona powietrzna (OP) organizowana jest w celu osiągnięcia stanu bezpieczeństwa państwa w jego powietrznym obszarze³. Osiągnięcie tego stanu jest możliwe przez zniwelowanie zagrożeń powietrznych do poziomu akceptowanego, tzn. zapewniającego funkcjonowanie niepodległego państwa. Dekompozycja OP ze względu na charakter podmiotu obrony dzieli ją na specjalistyczną i powszechną. (rys.2.1.).

Źródło: B. Zdrodowski, Podstawy obrony powietrznej, AON, Warszawa 1998, s. 40.

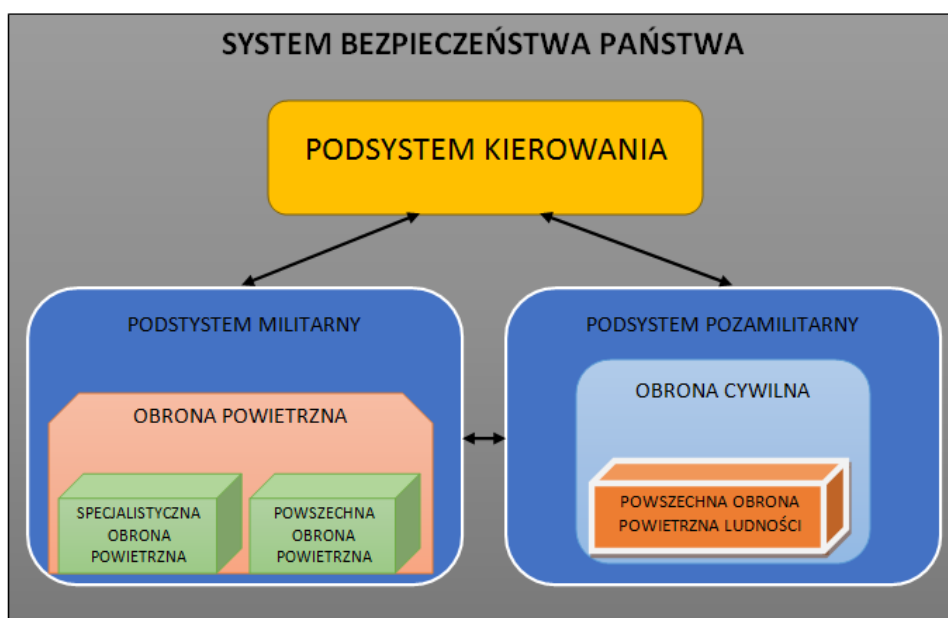
Rys.2.1. Dekompozycja obrony powietrznej przez wzgląd na charakter podmiotu obrony.

Podstawą obrony powietrznej jest specjalistyczna OP realizowana przez naziemne siły OP rodzajów sił zbrojnych, lotnictwo myśliwskie, jednostki radiotechniczne i walki

³ B. Zdrodowski, *Obrona przeciwlotnicza wojsk*, AON, Warszawa 1994, s. 11.

elektronicznej kierowane (dowodzone) przez odpowiednie organa dowodzenia wspomagane nowoczesnymi środkami dowodzenia⁴. Organizowana jest w celu rozpoznania, identyfikacji i zwalczania ŚNP przeciwnika uniemożliwiając wykonanie napadu powietrznego po przez zniszczenie, zmuszenie do lądowania lub wycofania się. Gdyby jednak ŚNP pomimo oddziaływania specjalistycznej OP, znalazły się nad celem napadu, (niezależnie do dalszego ich ścigania przez specjalistyczne środki walki), niezbędna okazuje się powszechna OP.

Obecnie powszechna OP rozumiana jest jako *rodzaj obrony przed uderzeniami ŚNP, w której są wykorzystywane wszystkie zasoby ludzkie, środki materialne (nie wchodzące w skład specjalistycznej OP) minimalizujące skutki uderzeń z powietrza*⁵. Realizowana jest zarówno w środowisku militarnym jak i pozamilitarnym (rys. 2.2.).

Źródło: A. Radomyski, K. Dobija, *Podręcznik przeciwlotnika (wydanie drugie poprawione i rozszerzone)*, Warszawa 2014, s. 167.

Rys. 2.2. Miejsce obrony powietrznej w systemie bezpieczeństwa państwa.

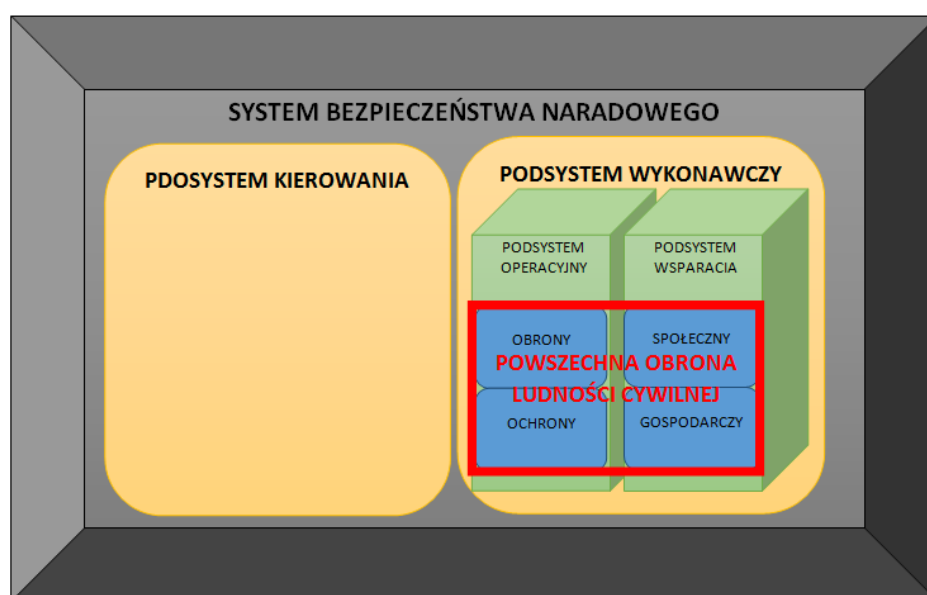
W aspekcie pozamilitarnym celem powszechnej obrony powietrznej jest minimalizowanie skutków uderzeń ŚNP i likwidacja zniszczeń, głównie przez realizację przedsięwzięć o charakterze pasywnym m.in.: alarmowanie i ostrzeganie, rozśrodkowanie, organizacje schronów i ukryć, maskowanie, ewakuację, likwidację skutków uderzeń.

Zgodnie ze strategią bezpieczeństwa narodowego z 2014 roku - System bezpieczeństwa narodowego obejmuje siły, środki i zasoby przeznaczone przez państwo do realizacji zadań w tym obszarze, odpowiednio zorganizowane, utrzymywane

⁴ A. Radomyski, K. Dobija, *Podręcznik przeciwlotnika*, AON, Warszawa 2009, s. 169-172

⁵ Tamże, s.175.

i przygotowywane. Składa się on z podsystemu kierowania i podsystemów wykonawczych, w tym podsystemów operacyjnych (obronny i ochronne) oraz podsystemów wsparcia (społeczne i gospodarcze)⁶. Podsystemy wykonawcze to siły i środki przewidziane do realizacji zadań w obszarze bezpieczeństwa narodowego, pozostające w dyspozycji organów kierowania bezpieczeństwem. Dzielą się one na podsystemy: operacyjne (obronny i ochronne) oraz wsparcia (społeczne i gospodarcze). Podsystemy operacyjne przeznaczone są do wykorzystywania szans, podejmowania wyzwań, redukcji ryzyka i przeciwdziałania zagrożeniom o charakterze polityczno-militarnym i pozamilitarnym. Podsystemy społeczne i gospodarcze zasilają je odpowiednimi zdolnościami i zasobami⁷. W związku z tym obecnie powszechną obronę powietrzną należy postrzegać zarówno jako element podsystemu wykonawczego jak i podsystemu wsparcia (rys. 2.3).

Źródło: Opracowanie własne.

Rys. 2.3. Miejsce powszechnej obrony powietrznej w systemie bezpieczeństwa państwa.

Konsolidując powyższe rozważania można stwierdzić, że powszechna obrona powietrzna w aspekcie pozamilitarnym jest **elementem wspierającym specjalistyczną obronę powietrzną, spełniając jednocześnie funkcje ochronne i ochronne ludności cywilnej.** W związku z powyższym POP ludności cywilnej zgodnie ze strategią

⁶ Strategia bezpieczeństwa narodowego RP s 13,

⁷ Strategia bezpieczeństwa narodowego RP s 13.

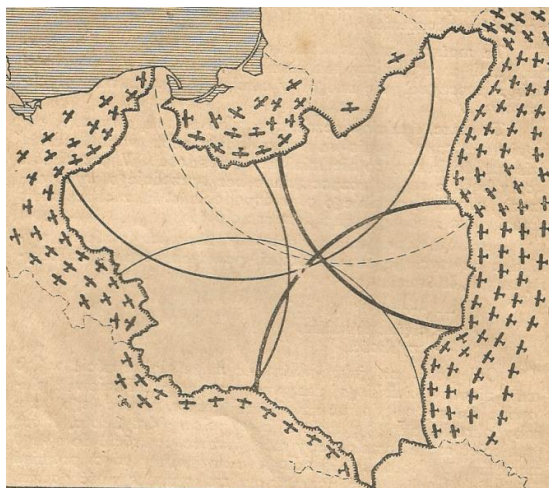
bezpieczeństwa narodowego można umiejscowić w podsystemie operacyjnym i podsystemie wsparcia.

3. POTRZEBA ORGANIZACJI POWSZECHNEJ OBRONY POWIETRZNEJ

3.1. Zagrożenie powietrzne

Potrzeba organizacji powszechnej obrony powietrznej ludności cywilnej jest ściśle związana z zagrożeniem powietrznym⁸, a przede wszystkim ze skutkami potencjalnego ataku z powietrza na obiekty w których znajduje się ludność cywilna.

Zagrożenie powietrzne było już postrzegane w początkowej fazie rozwoju lotnictwa. W 1936 roku zwracano uwagę na ryzyko jakie niesie za sobą możliwość użycia samolotów do ataku na cele naziemne, których udźwig wynosił ok. 1000 kg, a taktyczny promień działania samolotów wynosił ok. 600 km (rys.3.1.) Natomiast ilość ŚNP posiadana na wyposażeniu Z.S.R.R. była porównywalna z dzisiejszymi danymi z SZ Rosji (ok. 4000 samolotów w 1936 roku, 3500 obecnie)⁹.

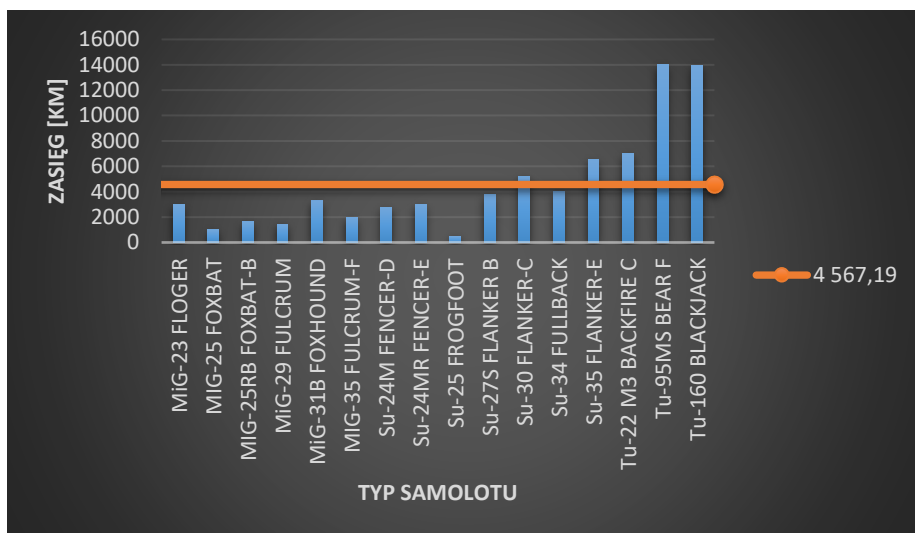
Źródło: W. Batycki, *Krótki zarys obrony przeciwlotniczo-gazowej ludności cywilnej*, W-wa 1936, s. 35.

Rys 3.1. Zagrożenie powietrzne Polski w 1936 roku.

Obecnie możliwości techniczne są ok. 20. krotnie większe niż w 1936 roku - zasięg strategicznych samolotów bombowych wynosi 14 000 km. (rys.3.2.). Ponadto, ŚNP to już nie tylko samoloty, a także bezzałogowe aparaty latające, rakiety balistyczne, rakiety skrzydlate, śmigłowce. Należy więc uznać, że zagrożenie powietrzne jest spotęgowane poprzez większy potencjał bojowy ŚNP oraz ich różnorodność.

⁸ Zagrożenie powietrzne - sytuacja, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego dla otoczenia z powodu możliwości użycia lub użycia środków napadu powietrznego.

⁹http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=Russia, dostęp 27.10.2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie struktury organizacyjnej oraz dane taktyczno-techniczne podstawowego sprzętu i wyposażenia sił zbrojnych państw sąsiednich, WLOP494/2013, dowództwo SP, warszawa 2013.

Rys.3.2. Zasięg maksymalny samolotów będących na wyposażeniu armii obcych państw.

Według dokonanych w okresie powojennym badań liczbę śmiertelnych ofiar uderzeń powietrznych w Niemczech w latach II Wojny Światowej szacuje się ogółem na 465 tys. osób. Wielkość strat w dużej mierze zależała – jak wskazują badania – od stopnia przygotowania powszechnej obrony powietrznej i samoobrony ludności. Udowodniono, że w dobrze przygotowanej pod tym względem miejscowości na 100 ton zrzuconych bomb przypadało ok. 10 osób zabitych, podczas gdy w miejscowości stanowiącej cel napadu, ale bez zorganizowanej POPL liczba ta sięgała 50-60, a nawet 100 osób zabitych na 100 ton zrzuconych bomb¹⁰. Ocenia się, że podana wyżej liczba ofiar była by 5. – 6. razy wyższa gdyby nie działania ochronno – ratownicze, przeprowadzone ewakuacje ludności oraz budowa schronów. Należy zwrócić uwagę na fakt że by zrzucić 100 ton bomb niezbędne posiadanie ok. 100 samolotów, obecnie jeden strategiczny samolot bombowy typu TU – 160 może przenosić uzbrojenie o łącznej wadze 45 ton.

Ze względu na posiadanie przez organizacje terrorystyczne różnych rodzajów ŚNP obecnie zagrożenie powietrzne nie może być postrzegane jako domena wojny lub konfliktu zbrojnego. Skutki ataku terrorystycznego z wykorzystaniem ŚNP najlepiej uwidacznia atak z 11 września 2001 roku na World Trade Center w wyniku którego śmierć poniosło **2973**

¹⁰ K. Sukiennik, obrona cywilna za granicą, warszawa 1973. S .17.

osób¹¹. Coraz większym zagrożeniem staje się możliwość użycia bezzałogowych aparatów latających i modeli sterowanych na radio ze względu na brak uregulowań prawnych w zakresie ich użytkowania, trudne wykrycie i przeciwdziałanie specjalistyczną OP. Zagrożenie ze strony tych ŚNP potwierdzają ostatnie wydarzenia np.: W marcu 2014 roku nieznany sprawca zrzucił z pokładu bezzałogowego aparatu latającego ładunek wybuchowy na wojskowe lotnisko w Balicach.

3.2. Uwarunkowania geograficzne i doświadczenia historyczne

Fundamentalnymi determinantami tworzenia bezpieczeństwa narodowego Polski w XXI wieku jest położenie geograficzne oraz doświadczenia historyczne¹². Położenie geograficzne polski jest kluczowe dla bezpieczeństwa Europy ze względu na główny korytarz lądowy łączący Europę wschodnią z zachodnią. Polska znajduje się w sąsiedztwie mocarstwa o trwałych ekspansywnych dążeniach.

Bliskie położenie geograficzne z Rosją i przynależność do przeciwstawnego bloku politycznego (NATO) stwarza sytuację, w której Polska jako pierwsza będzie musiała przeciwstawić się zagrożeniu powietrznemu w przypadku konfliktu zbrojnego. Ponadto, zasięgi ŚNP będących na wyposażeniu SZ Rosji pozwalają na wykonanie ataku na obiekty w Polsce bez przekraczania granicy lądowej, co więcej do lot ŚNP z obwodu kaliningradzkiego od Warszawy trwałby ok. 5-15 min (odległość 300 km).

Źródło: <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/ss-26.htm>, dostęp 08.10.2015r.

¹¹ National Commission on Terrorist Attacks upon the United States, Thomas H. Kean, Lee Hamilton: *The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States*. W. W. Norton & Company, 2004, s. 311.

¹² Z. Brzeziński: „...istnieją pewne powszechnie uznane i głęboko ugruntowane fundamentalne punkty stałe w określaniu amerykańskiej racji stanu. Myślę, że znowu jest to funkcja tych dwóch elementów, które nieustannie podkreślam: historii i geografii” [w:] „Myśl i działanie w polityce międzynarodowej”, Aneks, Warszawa 1989, s. 49.

Rys. Błąd! W dokumencie nie ma tekstu o podanym stylu..3. Zasięg rażenia rakiet Iskandser w przypadku ich rozmieszczenia

Ponad wszelką wątpliwość należy przyjąć tezę z 1936 roku „... Możliwość zaskoczenia jaką daje lotnictwo zyskuje szczególne znaczenie[...] średniowieczne, rycerskie zresztą zwyczajem, polegające na tym, że państwa wypowiadały sobie wojnę, należą dziś już do bezpowrotnie minionej przeszłości. Wojny w przyszłości będą z reguły rozpoczynane bez uprzedniego wypowiedzenia, według wszelkiego prawdopodobieństwa zaskoczeniem przeciwnika masowym napadem samolotów...”¹³. Potwierdzają to bowiem doświadczenia z różnych konfliktów zbrojnych XX i XXI w. - najnowszy przykład bombardowania konflikt na Ukrainie oraz bombardowania w Syrii.

Doświadczenia historyczne Polski również potwierdzają konieczność organizacji POP. Najlepszym przykładem jest nalot przeprowadzony na Warszawę w dniu 25. września 1939 roku przez Luftwaffe. Przyniósł za sobą około 10 tys. ofiar, a około 35 tysięcy osób zostało rannych. Zabrakło prądu i gazu ze względu zbombardowania warszawskiej gazowni i elektrowni. Około 12 % zabudowy miejskiej zostało zniszczonych. W obliczu takiej niszczycielskiej siły parę dni później Warszawa musiała ulec.

3.3.Uwarunkowania prawne

Zapewnienie bezpieczeństwa obywateli jest podstawową funkcją państwa wyrażoną w konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz **bezpieczeństwo obywateli**, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”¹⁴. Zapis ten odzwierciedlony jest w strategii bezpieczeństwa narodowego określając w niej interesy narodowe¹⁵ i wynikające z nich cele strategiczne¹⁶. Jednym z interesów narodowych jest: *ochrona indywidualna i zbiorowa obywateli przed zagrożeniami dla ich życia i zdrowia oraz przed naruszeniem, utratą lub*

---

¹³ W. Batycki, Krótki zarys obrony przeciwlotniczo-gazowej ludności cywilnej, warszawa 1936. S. 35.

¹⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej tekst uchwalony w dniu 2 kwietnia 1997 r. Rozdział I art. 5.

¹⁵ Interes narodowy – element systemu wartości stanowiący dla narodu (państwa) zespół trwałych i żywotnych celów, bez osiągnięcia których naród nie będzie mógł rozwijać się zgodnie ze swoimi aspiracjami i dążeniami i potrzebami. [W:] E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2011, s. 176.

¹⁶ Cel strategiczny – określony podmiotowo i przmiotowo przyszły, pożądany przez organizację stan rzeczy, będący rezultatem interakcji aprobowanych przez większość jej członków, co do interesów uznawanych za mających istotne znaczenie odniesionych do warunków występujących w otoczeniu, przewidywane do osiągnięcia w dłuższej perspektywie czasowej. [W:] E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Difin, Warszawa 2011, s. 169.

*degradacją istotnych dla nich dóbr (materialnych i niematerialnych)*¹⁷. Wynikający z tego zapisu cel strategiczny brzmi: „zapewnienie bezpieczeństwa powszechnego poprzez doskonalenie krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego oraz systemu monitorowania, powiadamiania, ostrzegania o zagrożeniach i likwidowania skutków klęsk żywiołowych oraz katastrof, a także wdrożenie rozwiązań prawnych i organizacyjnych w zakresie systemu ochrony ludności oraz obrony cywilnej”¹⁸. Wymienione cele strategiczne i interesy narodowe implementują konieczność wykonania prac planistyczno-organizacyjnych ukierunkowanych na zapewnienie bezpieczeństwa ludności cywilnej. Dotyczą one zasadniczych funkcji wchodzących w skład powszechnej obrony powietrznej ludności cywilnej tj. powiadamianie i ostrzeganie, likwidacja skutków uderzeń środków napadu powietrznego, ochrona indywidualna i zbiorowa.

Potrzeba ochrony ludności cywilnej wyrażona została również w prawie międzynarodowym tj. I protokole dodatkowym do konwencji genewskich., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Art. 58. traktuje o organizacji w jak największym stopniu środków ostrożności koniecznych do ochrony pozostających ludności cywilnej, osób cywilnych i dóbr o charakterze cywilnym.

Zapis konstytucyjny dotyczący bezpieczeństwa obywateli oraz wynikający z protokołu dodatkowego obowiązek ochrony ludności cywilnej posiada swój wdzięk w Polskim ustawodawstwie. Ustawa o zarządzaniu kryzysowym z 26.04.2007 roku¹⁹ narzuca na organy administracji publicznej obowiązek zapobiegania sytuacją kryzysowym²⁰ poprzez przygotowanie do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych (w tym zdarzeń o charakterze terrorystycznym), usuwaniu ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej. Organami właściwymi w sprawach zarządzania kryzysowego na terenie województwa jest wojewoda, na terenie powiatu – starosta, na terenie gminy – wójt, burmistrz, prezydent miasta.

Artykuł 138 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej nakłada obowiązek obrony ludności cywilnej na formacje obrony

---

¹⁷ Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2014, s 11.

¹⁸ Tamże. s 12.

¹⁹ Dz.U. z 2013 poz. 1166, brzmienie od 2 października 2013 do 13 października 2015

²⁰ Sytuacja kryzysowa – sytuacja wpływająca negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków.

cywilnej (FOC)²¹. Ogólne zadania FOC wynikające z protokołu dodatkowego do konwencji genewskich to m.in. służba ostrzegawcza; ewakuacja; przygotowanie i organizowanie schronów; obsługa środków zaciemnienia; ratownictwo; służby medyczne, włączając w to pierwszą pomoc oraz opiekę religijną; walka z pożarami. Przedsięwzięcia wykonywane w ramach powszechnej obrony powietrznej pokrywają się więc w większości z zadaniami formacji obrony cywilnej. Ponad to ustawa ta narzuca obowiązek obrony na każdego obywatela „**Obrona ojczyzny jest sprawą i obowiązkiem wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej**”. Zadania realizowane w związku z powszechnym obowiązkiem obrony określa art. 173. „W ramach przygotowania do samoobrony osoby posiadające obywatelstwo polskie mogą być zobowiązane do:

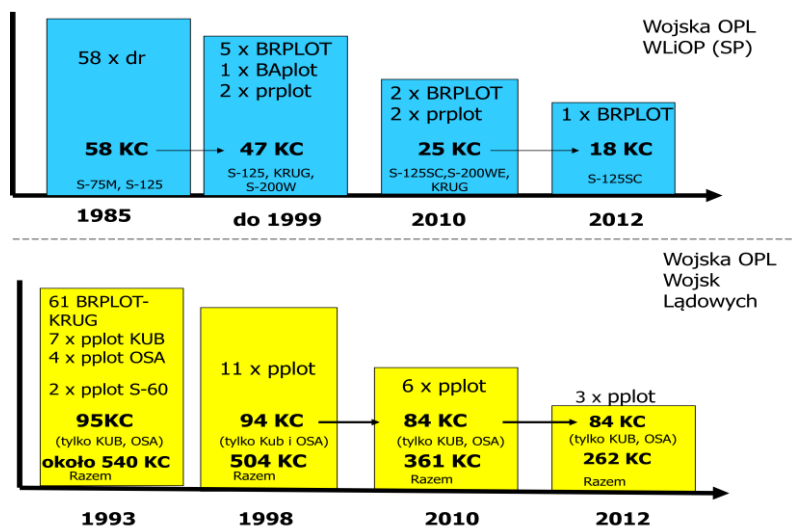
1. przygotowania ochrony budynku lub lokalu mieszkalnego oraz mienia osobistego i indywidualnego;
2. zabezpieczenia własnych źródeł wody pitnej i środków spożywczych przed zanieczyszczeniem lub skażeniem;
3. utrzymywania i konserwacji posiadanego oraz przydzielonego sprzętu i środków ochrony;
4. utrzymywania i konserwacji domowych pomieszczeń ochronnych;
5. wykonywania innych przedsięwzięć mających na celu ochronę własnego życia, zdrowia i mienia oraz udzielania pomocy poszkodowanym”.

3.3.Specjalistyczna OP

Proces redukcyjny sił i środków wchodzących w skład specjalistycznej OP trwający nieustannie od 1987 roku doprowadził do sytuacji znacznego ograniczenia możliwości rażenia ŚNP przez specjalistyczne wojska OPL (rys. 3.4).

---

²¹ Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi przeznaczonymi do wykonywania zadań obrony cywilnej są formacje obrony cywilnej, Dz. U. 1967 nr 44 poz. 220.

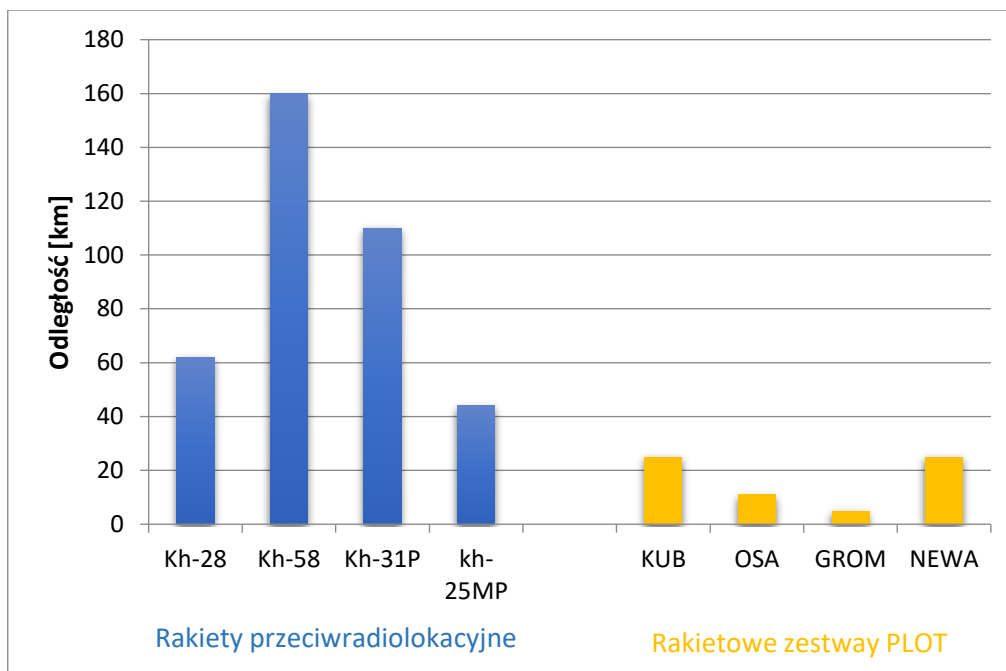
Źródło: A. Radomyski, W. Materak, quo vadis polska obrona powietrzna?, [w:] Zeszyty naukowe, Kwartalnik nr 1 (98), Warszawa 2015 s. 109.

Rys. 3.4. Obniżanie możliwości rażenia ŚNP przez wojska OPL WL i SP.

Znamiennym czynnikiem powodującym ten stan rzeczy obok zmniejszania potencjału wojsk OPL było zwolnienie z pełnienia stałych dyżurów bojowych 31 marca 1992 roku raketowych wojsk OPL. Obecnie jako jedyny środek przeciwdziałania ŚNP naruszających przestrzeń powietrzną Polski pełni para dyżurna, wykonująca zadania w ramach zintegrowanego systemu obrony raketowej i powietrznej NATO (NATINAMDS²²). Utrzymywanie takich sił do przeciwdziałania zagrożeniom powietrznym jest nieadekwatne do ryzyka jakie niesie za sobą możliwość użycia ŚNP.

W przypadku włączenia raketowych zestawów plot do stałych dyżurów sytuacja uległa by znacznej poprawie, potencjalny agresor w pierwszej kolejności zmuszony by był do obezwładnienia OP. Jednak porównując zasięg środków rażenia przeznaczonych do walki z obroną przeciwlotniczą z zasięgiem rażenia raketowych zestawów przeciwlotniczych (rys. 3.4), można dość do wniosku, że posiadane na wyposażeniu raketowe zestawy przeciwlotnicze są niewystarczające do skutecznej obrony.

²² NATO INTEGRATED Air and Missile Defense System.

Źródło: opracowanie własne

Rys. 3.5. Porównanie zasięgów rakiet przeciwradiolokacyjnych będących na wyposażeniu SZ Rosji z dalszymi strefami rażenia rakietowych zestawów przeciwlotniczych SZ RP.

Kolejnymi czynnikami wpływającym negatywnie na stan specjalistycznej OP jest:

- brak obrony przeciwrakietowej;
- mała ilość kanałów celowania rakietowej OPL - 3 pułki przeciwlotnicze razem posiadają 88 KC – na wypadek wojny lub konfliktu zbrojnego – umożliwia osłonę walczących wojsk, bez obrony infrastruktury krytycznej;
- brak uregulowań prawnych w stosunku do innych ŚNP niż samoloty i śmigłowce (np. motoszybowce, sportowe urządzenia latające), które mogą zostać użyte do ataku terrorystycznego;
- ograniczenia wynikające z aktów prawnych dotyczące zwalczania samolotów typu renegate – wzrokowa identyfikacja; konieczność jednoznacznego określenie, że na pokładzie samolotu znajdują się wyłącznie terroryści.

Wszystkie wyżej wymienione czynniki wpływają negatywnie na stan obrony powietrznej Polski. Należy jednak podkreślić, że prace rozwojowe ukierunkowanym na rozwój specjalistycznej OP pozwalają stwierdzić, że stan ten w najbliższej przyszłości ulegnie poprawie. Nie mniej jednak nawet najszczelniejszy system OP opierający swoje działania wyłącznie na specjalistycznej OP nie zapewni stuprocentowego bezpieczeństwa ludności cywilnej. Ciągłe będzie istniało prawdopodobieństwo przedarcia się ŚNP przez system OP. Ponadto, zestrzelone ŚNP nie rozpląną się w powietrzu, a w związku z tym spadając mogą razić ludność cywilną.

PODSUMOWANIE

Wysiłek działań systemu OP nie powinien koncentrować się jedynie na jej specjalistycznym aspekcie. W celu organizacji efektywnej i skutecznej OP konieczne jest postrzeganie jej dwuaspektowo, stosując podział przez charakter podmiotu obrony. Z przeprowadzonych badań wynika, że powszechna obrona ludności cywilnej jest immanentnym elementem systemu bezpieczeństwa państwa wchodzącym w skład podsystemu operacyjnego i podsystemu wsparcia. Będąc jednocześnie elementem wspierającym specjalistyczną obronę powietrzną w realizacji jej zadań oraz spełniając funkcje ochronne i ochronne ludności cywilnej. Należy zatem pomiędzy specjalistyczną OP a powszechną OP postawić znak równości.

Mając na względzie neoimperialną politykę sąsiada znaną z naszej wschodniej granicy nie należy bagatelizować zagrożeń jakie niesie za sobą możliwość użycia ŚNP na terytorium naszego kraju. Z doświadczeń historycznych wynika, że marginalizowana wcześniej POP ludności cywilnej powoduje ogromne straty wśród ludności cywilnej. Znamienne w tym względzie jest zdanie z jednej z publikacji z 1936 roku traktującej o organizacji powszechnej OPL „...A jednak wiemy przecież aż nadto dobrze z doświadczenia codziennego, że łudzić się jest rzeczą niebezpieczną. Wszelkie złudzenie prędzej czy później się mści, im zaś dłużej łudziliśmy się, tym boleśnieszce bywa przebudzenie. Trzeba widzieć rzeczywistość taką jaką ona jest. A co ta rzeczywistość nam mówi? Że na świecie panuje prawo silniejszego – prawo pięści”²³. Jednak w wyniku przeprowadzonej analizy aktów prawnych w obowiązujących w Polsce można skonstatować, że organizacja powszechnej obrony powietrznej nie leży jedynie w gestii organów administracji publicznej i wyspecjalizowanym formacją obrony cywilnej ale również samych obywateli.

---

²³ W. Batycki, *Krótki zarys obrony przeciwlotniczo-gazowej ludności cywilnej*, Warszawa 1936. s.17.

Znaczenie powszechnej OP wynika z dużych rozbieżności (w przeszłości i obecnie) między potrzebami, a możliwościami realizacji skutecznej OP przez siły i środki wyspecjalizowane²⁴. Spektrum ŚNP zagraża bezpieczeństwu ludności cywilnej zarówno w okresie pokoju jak i wojny. A czas na zaalarmowanie ludności cywilnej oraz przytępienie do czynności wchodzących w skład POP jest niezwykle krótki. Parafrazując więc słowa S. Kozieja „*Dzisiejsze bezpieczeństwo nie może być elitarne. To nie kwestia elit, które „wiedzą lepiej”.* Za bezpieczeństwo dziś odpowiadać muszą wszyscy” organizacja POP ludności cywilnej wymaga przemyślanych przedsięwzięć organizacyjno-planistycznych. Bazujących zarówno na doświadczeniu jak i na nowoczesnych rozwiązaniach technologicznych.

---

²⁴ A. Radomyski, K. Dobija, Podręcznik przeciwlotnika, AON, Warszawa 2009 s. 175.